

ПЕСНИЦИ КАО ЕСЕЈИСТИ: КУЛТУРНИ КОНТЕКСТИ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА

ЗБОРНИК РАДОВА

Уреднице
Јана Алексић
Милица Ђуковић

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, 2024.

НЕМАЊА КАРОВИЋ*

Факултет за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду

ОД АДОРАЦИЈЕ ДО НЕГАЦИЈЕ, И НАТРАГ (поезија Милоша Црњанског у критичкој рецепцији Љубомира Симовића)

Сажетак: У својим раним збиркама Љубомир Симовић се у значајној мери угледао на поезију Милоша Црњанског, али је у приказу *Ишаке и коменшара*, објављеном на насловној страници *Видика* 1960. године, упутио оштру – на идеолошким разлозима засновану – критику не само новим књижевним делима великог писца него и његовим политичким опредељењима, па и личним моралним особинама. У раду се стога, кроз анализу есеја и садржаја преписке, испитују чиниоци на којима је почивао Симовићев парадоксални однос према Милошу Црњанском, који се реализовао у контрадикторном додиру поетске адорације и идеолошке негације. Посебна пажња посвећена је расветљавању *стражиловских* и *видовданских* елемената у Симовићевом поетском опусу, али и откривању колико се овај песник, негативно осликавајући портрет Милоша Црњанског, ослањао на ставове тадашњих водећих књижевно-идеолошких арбитра – Мирослава Крлеже и Марка Ристића.

Кључне речи: Љубомир Симовић, Милош Црњански, Мирослав Крлежа, Марко Ристић, комунизам, идеологија, културна политика, *Ишака и коменшари*

Стражиловске елегије и весели видовдански гробови

Да би се потпуније расветлио смисао Симовићевих есеја о Милошу Црњанском, неопходно је најпре испитати какав је био његов песнички однос према књижевном стваралаштву старијег писца. Наиме, већ у *Словенским елегијама* (1958) – првој збирци Љубомира Симовића – и то више но у ма којем другом делу овог песника, читалац час наслућује, а час несумњиво распознаје како се упоредо са младалачким и још увек недовољно поетички стабилним лирским гласом студента из Ужица, јавља на различите начине призвана реч великог, али у послератном периоду идеолошки проказаног и културно потиснутог писца, Милоша Црњанског.

* nemanja.karovic@uf.bg.ac.rs
<https://orcid.org/0000-0001-9678-6084>

Када, рецимо, у првој целини шестоделне песме „Лето“ уследи полу-стих: „и зорњаче се смркавају“ (Симовић 1958: 7), читалачка пажња нужно застаје пред стилско-поетички маркираном речју *зорњача*, која још од *Дневника о Чарнојевићу* (1921), а посебно од гласовитог стиха поеме „Србија“ (1925): „У Србији, зорњачу тражим“ (Црњански 2008: 88), па све до последњег поетског остварења (написаног пре, али објављеног након *Словенских елегија*) – „Ламента над Београдом“ (1956/1962), представља један од тежишних и семантички најкомплекснијих симбола укупног стваралаштва Милоша Црњанског. Да се ова ненаметљива алузија није јавила случајно, потврђује катрен петог дела исте песме: „о њено име свето слово / бачено у овај шумни дим / изједначава се са свим што видим / и сан и смрт и стражилово“ (Симовић 1958: 11), у којем лирски субјект свесно евоцира, с једне стране, чувени фрушкогорски простор, а са друге, путањом неизоставне књижевноисторијске асоцијације, истоимену поему старијег песника. Међутим, овим стиховима није само декларативно отпослат интертекстуални импулс ка познатом лирском ремек-делу, већ су и благим потезом у поље имплицитних значења уписане контуре кључног стражиловског песничког поступка. Наиме, као што су у поетској визији Милоша Црњанског тоскански крајолик и река Арно надвладани живим сећањем на фрушкогорске пејзаже и лепоту Дунава, над којима повремено залебди лелујава сен Бранка Радичевића, тако се и у Симовићевом лирском доживљају оно што субјект пред собом види и што му је, иако топонимски није конкретније одређено, у опажајном смислу *близу*, укршта и стапа са оним што му је физички далеко, али у осећајном значењу *блиско* – дакле са Стражиловом као чињеницом како животног тако и литерарног искуства.

У овој збирци се надаље могу препознати и многи други стражиловски поетички нагласци. Уочавају се, рецимо, у алузивности наслова „Јутро на Стражилову“; у *лушалачки* стилизованом кретању лирског субјекта песме „Вредност промене“: „Лутам, жељан очинства“ (1958: 32); у Одисејевој лирској реплици из „Касног лета“: „Ја витак / у пену лежем“ (1958: 17); потом у завичајној тематици „Повратка завичају“; или, пре свега, у преовлађујућем типу осећајности, у којем се на подлози изразите чулне истанчаности застопно смењују дионизијска и елегијска расположења, виталистичке егзалтације и сетна мисао о смрти, чему би ваљало додати и својеврсну словенофилску потку коју Симовићева збирка почев од наслова у себи негује.¹

¹ Није неопходан велики интерпретативни труд да би се увидела и остала места Симовићевих *Словенских елегија* која су, мање или више упадљиво, осенчена поетичким ликом Милоша Црњанског. Такви су, рецимо, стихови песме „Стена“: „онога лишћа што прво почне да жути / напићемо се тихо као млека“ (1958: 15), којима је карактеристичним сплетом мотива и одабраним типом поређења, дакле евидентним покретом својеврсне поетске мимикрије, опонашана препознатљива осећајност песника *Лирике Ишак*; или наслов „Панонске песме“, коме је додата експлицитна назнака

Развијеним лирским дијалогом са поетиком Милоша Црњанског, а нарочито статусом који је у *Словенским елетијама* вишеструким зазивањима задобила поема спевана 1921. године, Љубомир Симовић је разноврсне састојке властите поетичке рецептуре очевидно уподобљавао такозваној стражиловској линији наше песничке традиције. У књижевној критици отуда су редовно истицани романтичарски дух и бранковско-стражиловска поетичка полазишта Симовићеве ране поезије, уз нарочито наглашавање његове сензибилитетске сродности са Милошем Црњанским и Стеваном Раичковићем (в. Ређеп 1966: 272; Павловић 1985: VII; Џацић 1996: 287; Палавестра 2012: 227).

Међутим, када се у Симовићевом опусу ратна тематика буде усталила као једна од главних лирских преокупација, до изражаја ће доћи песниково поетичко евоцирање Црњанскових антиратним набојем прожетих „Видовданских песама“ (в. Комненић 1967: 7; Петров 1988: 261–262; Ђорђевић 1982: 149; Деретић 2007: 1175). Да се Симовић при изградњи властите песничке визије рата – која се зачела „Епитафом за трећи вод“ из *Словенских елетија*, наставила стиховима „Малих држава“ и „Родољубиве песме“ из *Веселих тробова* (1961), сазрела у *Шлемовима* (1967), а додатно развијала у каснијим збиркама – приклони превратничком сензибилитету песника *Лирике Ишаке*, пресудно су утицала три поетички револуционарна *видовданска* феномена: (1) снажан отклон од официјелне политичке интерпретације појединих садржаја националне историје и идеолошких манипулација темељним митским симболима; (2) поистовећивање са гладним и крвавим народом и сагледавање света из визуре обичног и уједно највише страдалог човека; (3) иронијски разоран однос према општим местима и клишеима песничког родољубља. Са тих разлога би се могло приметити да су поједине одлике начина на који је Црњански у *Лирици Ишаке* пародирао жанр химне, дитирамба, здравице, молитве или оде, у извесном смислу обновљене у песничком поступку који ће Симовић применити иронизујући „Родољубиву песму“.

Натуралистички дочаравану грозоту бојних попришта и гротескно стилизовану трагичност војничке судбине Симовић је употребљавао као сликовиту потпору за цинично обезвређивање победе, слободе, родне груде и завичаја, да би потом, на подлози поједностављене поетске представе о рату и неспутаног дефетистичког расположења, изразио моралну

поетичког подражавања: „По Милошу Црњанском“. У другој строфи овог остварења сугерисани љубавни сусрет смештен је у окриље панонског пејзажа и угодни ноћни сеоски амбијент, чиме се раскрива доживљај властите позиције унутар ширег плана природе, који врхуни у неприкривеном одјеку суматраистичке идеје о чудној и тајновитој повезаности међусобно удаљених тачака земнога шара: „Лежимо у чулавом пласту / усред равнице усред неба у тами / и мислимо како сад неко негде у граду на / Ками / спава“ (Симовић 1958: 29).

неприкосновеност својих пацифистичких ставова. Појам војевања је у *Шлемовима* симплификован зато што су из лирског доживљаја, застирањем постојања специфичне природе одбрамбених ратова, уклоњене идеје о јуначкој борби, свесном жртвовању за слободу и херојској димензији људског постојања. Тиме је значење рата – унапред лишено семантичког нијансирања – могло бити сведено на феномене војног инструментализовања човека и последичне деперсонализације појединца, чији је циљ да се колективно разобруче најнижи рушилачки пориви и покрене механизам бесмисленог страдања.² Рађајући се као плод логике која гласи: што је слика рата редукованија, то је исповедање пацифизма аподиктичније, Симовићев поетски дефетизам није проистакао из пуког губитка вере у тријумф, већ из етички упрошћеног изједначавања победе и пораза.

Крајем педесетих и током шездесетих година, клатно Симовићевог песничког односа према поезији Милоша Црњанског кретало се, како видимо, у распону од *стражиловских* до *видованских* поетичких елемената, али се – и то је оно што зачуђује – дотичало и других двеју крајности: поетске адорације и идеолошке негације. Како је до ове противречности дошло?

Потврда оптужнице: пуцњи из туђег браунинџа

Љубомир Симовић је 1958. године – одмах по објављивању *Словенских елеџија* – своју прву збирку песама уз пратеће писмо послао у Лондон Милошу Црњанском. Овакав гест могао је проистацати из жеље аутора да ступи у контакт са својим књижевним узором, да једном емигранту у тешком животном положају посведочи како у Југославији живе млади песници који се на њега угледају, или из жеље да од великог литерарног ауторитета чује мишљење о свом лирском првенцу. Међутим, о мотивацији за покушај започињања преписке са Црњанским можемо само да нагађамо, јер прво писмо није сачувано, већ о његовом постојању посредно сазнајемо на основу Симовићевог другог, седам година касније послатог писма. Сигурном се, међутим, указује једино чињеница да Црњански младом песнику није одговорио.

Имајући у виду стражиловски поетички жиг утиснут у ткиво *Словенских елеџија*, као и покушај њиховог аутора да ступи у контакт са својим главним

² Огласивши стиховима *Шлемова* свој бескомпромисно антиратни став унутар нове, социјалистичком револуцијом обликоване југословенске стварности (у чију су основу, између осталог, положене и идеализоване представе о партизанским војевањима, армији и Народно-ослободилачкој борби) Симовић је, чувајући идеолошки конформистичку позицију, јаоку потенцијалног субверзивног деловања на владајући комунистички поредак неутралисао везујући изворе ратних пошаста за друге европске народе и – поетски наглашавањем фигурама краља и свештеника као неизоставних чинилаца монархистичког устројства – за друга, тада политички омражена, друштвена уређења.

поетским узором, данашњег читаоца може зачудити садржина књижевно-критичког есеја који је 1960. године Љубомир Симовић објавио о творцу *Лирике Ишакe*. Наиме, када се крајем 1958. у Југославији појавила драма *Конак*, а 1959. и књига *Ишакa и коменџари*, Симовић је у *Видицима* штампао текст „Дневник о Црњанском“, којим је, прихватајући идеолошки налог времена – односно усвајајући чиниоце оне изразито негативне представе о Црњанском коју су образовали Мирослав Крлежа, Милан Богдановић и Марко Ристић, а потом механички понављали или летимице варирали млађи критичари попут Предрага Палавестре, Миодрага Шијаковића, Вука Крњевића, Аритона Михајловића и Радомира Марковића (в. Петров 1988: 372) – упутио врло оштру критику не само новим делима већ и политичким погледима, моралним назорима, скривеним књижевним намерама, па и самој личности Милоша Црњанског.

Наречени текст Симовић започиње сумирањем основних тематских линија Црњанскове поезије, односно издвајањем поетичких одлика које сматра не само уметнички најособенијим, него и сензибилитетски блиским властитим погледима на свет, али и отвореним настојањем да смисао *видованских* песама одбрани од површних тумачења. Према суду младог критичара, чије су естетске процене биле подвлашћене тадашњим социјалистичким уверењима, песме *Лирике Ишакe* уметнички је узносило то што се иза протеста против „идола историје“ и гласног указивања „да је народ гладан и крвав“, могло предосетити песничко „одрицање од буржоаских традиција“, супротстављање „аристократији профита, банкарима и фабрикантима“, и својеврсни револуционарни нихилизам, чије дејство није слабило због тога што је шапнут „у ухо студентеси Иди Лотрингер, а не крикнут на бечким улицама“ (1960а: 2). Међутим, позивајући се на поједина естетска гледишта Мирослава Крлеже и помињући горки сентиментализам Ремарковог романа *На Зайгаду нишџа ново*, аутор *Словенских елеџија* дискретно је евоцирао садржину међуратне полемике између Милоша Црњанског и поменутог хрватског писца, и тиме испотиха наговестио чијем ће се књижевно-политичком становишту у наставку есеја приклонити.

Након уводног и махом позитивно интонираног говора о књижевном стваралаштву старијег аутора, Симовић постепено премешта фокус критике са интерпретације некадашње лирике на кључно питање: *ко је био Црњански?*, како би смисаоно тежиште свог текста изместио из естетског подручја и превео у поље идеолошког вредновања. Утврдивши најпре шта песник „Стражилова“ није: „Црњански никада није био прави социјалист и било би банално доказивати да је његова побуна била резултат његових научних и политичких убеђења“ (1960а: 2), Симовић потоњим параграфима есеја настоји да подсети јавност шта овај писац, у идеолошком смислу, *јесте*. Отуда не чуди што се од тог момента текст више не развија из жеље за достизањем нових херменеутичких пробоја, него из комунистички надахнуте тежње да

се препишу и поново огласе све тачке постојеће политичке оптужнице против Милоша Црњанског.

Теретећи песника „Стражилова“ да је изневерио пацифистички дух својих раних побуна тако што је „паролу ‘радост разарања је стваралачка’“ преобликовао у „фашистичк[у] фраз[у] о ‘радости разарања’“ (1960а: 2) и рат уврстио у ред величанствених појава, Симовић је заправо поновио оно што је још тридесетих година Мирослав Крлежа – забашурујући разлог настанка текста „Оклеветани рат“ и кривотворећи његов основни смисао – изрекао о Милошу Црњанском. Наиме, да би изнео тезу о песничком самоизневеравању, Крлежа је

[М]орао да сузи и поједностави виђење рата какво постоји у политичком чланку Црњанског. Тако је занемарена свест о грозотама рата *уиркос* којима је рат оцењен као *величанствен*, јер извире из ослободилачких и одбрамбених својстава, каква дочаравају ратне победе Србије. [...] Све је то Крлежа ставио у дубоку и тамну сенку, да би Црњансков појам рата свео на нацистичку праксу и политичку оријентацију и, чак, повезао са давнашњим оправдањима немачког милитаризма. Ако имамо у виду да Црњански изричито говори о ратним победама Србије, онда је Кржежина сугестија чист фалсификат: како неко ко говори о величанствениости ратних победа Србије може бити проповедник рата у духу немачког милитаризма? (Ломпар 2019: 179).

Симовић не само што је прихватио логику Кржежиног тенденциозног и злонамерног тумачења „Оклеветаног рата“ – којом је дизање гласа против пацифистичке пропаганде претворено у осуду пацифизма по себи, а изрицање става да рат има и својство величанствениости, што врхуни тренутком „учешћа свесног у битки“ (Црњански 1983: 64), преобликовано у идеју да је сваки рат величанствен – већ је, следећи дух интерпретативног кривотворења и идеолошки се приклањајући такту послератне комунистичке нетрпељивости према Милошу Црњанском, отишао и корак даље. Наиме, исписавши следеће редове:

Црњанском је рат могао изгледати величанствен када га је гледао из перспективе блудничке постеље неке бечке госпође која му се, као полегуша, подала за брашно и со [...]. Али гледан из перспективе Бањице, Јајинаца, Крагујевца, Сутјеске, Козаре, Аушвица и Матхаузена тај његов величанствени рат изгледа много другачије [...]. Ако носиоци рата, као највеличанственијег људског испољавања, изведу пред митраљезе неколико хиљада ђака и направе масакр, нама то неће изгледати нимало величанствено. Црњанскове сузе из доба *Лирике Ишаке* јесу биле слане, и то је несумњиво; али је несумњиво и то да је он те своје сопствене сузе поплувао (1960а: 2),

млади песник из Титовог Ужица је писца *Сеоба*, не обазирјући се на анахронистичку грешку коју евидентно чини, оптужио да је гледиштима изнесеним у новинском тексту из 1934. године, величанственим сматрао, између осталих, и ужасе што ће се одиграти тек током Другог светског рата (в. Ломпар

2019: 359). Симовићева жеља да Крлежин став преузме, а потом и преувелича, очигледна је, рецимо, и у чињеници што је полемички илустративно сачињену представу хрватског писца о Црњанском који *браунином* пуца „по својој властитој слици што се одразује у огледалу његове најинтимније лирике“ (Крлежа 1983: 121), преобликовао у стилски претеран и уметнички неукусан приказ:

Лежећи у подкамиенском рову испалио је своју литерарну гранату, а затим је потрчао у истом правцу у коме је нишанио, и из несхватљивих разлога се поставио као мета свом сопственом пуцњу који га је разнео у комаде. После те фантастичне експлозије пред нас падају његови јадни остаци, у виду „Конака“ и „Коментара“ (Симовић 1960а: 2).

Црњански је, како подвлачи Симовић, био: „фашист, денунцијант, преводилац једне књиге о Мусолинију, тражио је да се ‘разјури та студентска комунистичка банда’, и неубудљиви глас коментатора не може учинити да те срамне чињенице заборавимо“ (1960а: 2). Оптужујући великог српског писца за наводно приклањање идеологији фашизма и одавање нискостима потказивања, али још више називајући моменте успостављања суматраистичке и стражиловске поетике „последњим тренуцима песничког живота“ (1960а: 2), аутор *Словенских елегија* је неоригиналност свог дискурзивним написом изложеног и на неколико реконтекстуализованих Крлежиних идеолошких представки заснованог погледа на песнички и биографски портрет Милоша Црњанског,³ допунио гледиштима – клеветничком садржином прожетог, а наградом Савеза књижевника Југославије овенчаног – есеја „Три мртва песника“, којим је Марко Ристић покушао да, у резултанти коначног политичког обрачуна, књижевно сахрани још увек живог и стваралачки потентног аутора *Лирике Ишаке*.⁴ Теза „о песнику који умире у часу када изневери прогресивно кретање историје“ постала је, како запажа Мило Ломпар, незаобилазно место „у потоњим размишљањима о политичким и полемичким погледима Црњанског“ (2019: 184).

Љубомир Симовић је нова дела свог великог књижевног узора изложио троструком оспоравању: *есјејском*, јер коментари наводно разбијају

³ „Што значе ови чланци г. М. Црњанског (писани на линији Гебелса или фон Папена) то ја не знам, али да њима данашњи новинар Црњански вријеђа пјесника Црњанског, то је изван сумње за свакога“ (Крлежа 1983: 121).

⁴ „Ти стихови, те јединствене, певајуће строфе *Стражилова* [...] ти меки, меланхолични, прозачни стихови, испевани 1921, у Фиесолу над Фиренцом, били су неоспорно највиши домет песничког стварања Црњанског. Али и последњи. Није то тишина што га је стигла после тога, на жалост. Говорио је Црњански и даље, и све гласније, и што гласније то глупље, све до својих уводника у *Идејама*, недељнику изразито националистичког, расистичког, шовинистичког, антимајмарксистичког, регресивног и репресивног, полицијског, једном речи фашистичког типа, који је покренуо 6. октобра 1934. Тада је, наравно, *пјесник у њему био већ давно умро*“ (Ристић 1966: 264–265, курзив Н. К.).

„поетско јединство песама“ и „присиљавају песму да значи оно што хоће песник, а не оно што је песма сама по себи“;⁵ *идеолошким*, због тога што, према процени овог критичара, у аутобиографским деоницама пребива „тенденција да оправдају денунцијације и фашистичка одушевљења песникова, да ретуширају лик који нам је превише познат да не бисмо приметили ретуш“; *историјском*, зато што је Црњански пропустио прилику „да свој песнички лик прикаже у његовој потпуности и да нам преда комплетирану песничку заоставштину“ (1960а: 2). Стога се у једној од закључних деоница текста, желећи да своје читалачко незадовољство сликовито изрази, млади студент из Ужица послужио гестом потпуног обезвређивања: „ако смо ми купили улазницу да слушамо Бетовена, а уз њега нам свирају и Штрауса, нека се нико не чуди што ћемо ту подвалу гласно извиждати са својих галерија“ (1960а: 2).

Имајући у виду чињеницу да Љубомир Симовић пише „Дневник о Црњанском“ доследно се користећи заменицом *ми*, како би, судећи према смислу употребљаваних аргумената, проговорио у име оних који су некритички усвојили представу о великом српском писцу створену пером Мирослава Крлеже, Милана Богдановића и Марка Ристића, и који се труде не само да постојећа слика о песнику „Стражилова“ опстане у јавној свести него и да заживи у потоњим књижевним нараштајима, могло би се наслутити порекло необичне и, рекло би се, преурањене жеље овог критичара да *Ишјака и коментари* не буду ново дело којим се проширује један опус, него завршна реч којом се коначно довршује стваралачки портрет Милоша Црњанског. *Коментари* се из књижевно-политичке визуре Симовићевог *ми* указују као спорни јер је писац њиховом садржином одбио да официјелну комунистичку лаж о себи прихвати као непобитну истину свог живота, и оголио чињеницу да између званичне представе и стварних биографских података постоји неподношљиви несклад. Поменута жеља за успостављањем целовите (а то у овом случају значи коначне и непроменљиве) слике о Црњанском неодржива је и због прости чињенице да је песник и даље не само жив него и – како ће време показати, а Марко Ристић 1966. године нерадо признати (в. Ристић 1966: 373) – стваралачки моћан. Отуда би се у Симовићевој наводној књижевноисторијској тежњи за завршним поетичким сравњивањем једног опуса могао препознати скривени наум да се Милош Црњански – на начин дискретнији од Богдановићевог и суптилнији од Ристићевог – коначно сахрани.

Уколико је аутор *Словенских елегија* заиста мислио оно што је о Црњанском 1960. написао, онда се поставља питање са којих је разлога свега две године раније свој лирски првенац и писмо одлучио да пошаље једном

⁵ На овом месту намеће се питање није ли Љубомир Симовић пишући поглавља *Ужица са вранама* и откривајући стварносну подлогу песама као што су „Окупација Ужица“, „Подизање вешала на злакушкој рампи на прузи Ужице–Пожега“, „Вешала на Житној пијаци у Ужицу“ или „Учитељица из Таора“, чинио управо оно што Црњанском овде замера?

фашисти и *денунцијанци*? Чиме би се таква подвојеност могла оправдати?⁶ Симовићева реченица: „Између песника и коментатора, између песника и политичара, ми смо прихватили песника“ (1960а: 2), несумњиво указује на то да млади критичар строго раздваја поезију од биографије њеног творца, да књижевно стваралаштво једног аутора прихвата, али да друге облике његовог јавног деловања у потпуности одбацује. Међутим, ни то није аргумент којим би се, узимајући у обзир садржај „Дневника о Црњанском“, могао оправдати покушај започињања кореспонденције са старијим писцем, јер рађа нову запитаност: због чега Љубомир Симовић, разликујући поетску инстанцу од људске индивидуалности, није 1958. године своју стражиловски надахнуту збирку на неки апстрактан начин послао сáмој књижевној имажинацији творца *Лирике Ишаке*, на коју се поетички толико угледао, то јест зашто није писмо адресирао на *литерарни сан* где живи Петар Рајић, него на *лондонску адресу* на којој станује грађанин Милош Црњански?

Објавивши изразито негативан приказ *Ишаке и коменшара*, млади ужички песник се није само придружио низу критичара који су подсећали јавност на неопростива политичка сагрешења писца *Сеоба*, него је и на евидентан начин открио у коликој је мери његово схватање како књижевних дела тако и живота и личности Милоша Црњанског било, упоредо са стваралачким гестовима нескривене песничке адмирације, затамњено кривотворном сенком владајуће комунистичке идеологије. Симовићев однос према творцу „Стражилова“ био је, дакле, слојевит и у основи парадоксалан: у спољашњој равни реализовао се кроз конформистичко повлађивање званичном културно-политичком поретку, док се у унутрашњој димензији остваривао у знаку контрадикторног спајања поетске адорације и идеолошке негације.

⁶ Једно од могућих објашњења ове противречности могло би се потражити у ставовима које је Љубомир Симовић заступао у есеју „Песничке белешке“, објављеном исте године када и „Дневник о Црњанском“. Образлажући не само своја поетичка становишта него и властити поглед на свет, Симовић је у овом младалачки наивном и мисаоно не толико успелом тексту, пошао од претпоставке да тренутак у којем човек донесе неку одлуку представља моменат у којем се лишио слободе изабарања и удаљио од сопствене аутентичности: „Свака моја одлука лишава ме других одлука, сваки мој избор лишава ме других ствари које сам могао изабрати. Ко бих ја био да сам у тренутку избора изабрао оно што нисам? Да бисмо сачували своју многострукост, да не бисмо себе претворили у једну једину неаутентичну личност, морамо се што је могуће мање опредељивати, морамо се лишавати избора“ (1960б: 1). Ослонивши се на тезу да је неопредељивање начин да се досегне и одржи висок степен слободе, млади песник је у наредном кораку доспео до чврстог, али парадоксалног и у основи морално релативизујућег уверења: „зар не могу истовремено, макар имагинацијом, да будем десет различитих људи на десет разних места, у десет различитих ситуација, да се понашам у складу са десет различитих морала, искустава и навика? [...] Ако данас живим једно нећу самим тим да искључим могућност да сутра живим нешто друго, нешто чак супротно овоме што живим данас“ (1960б: 1). Иако се Симовић одрекао овог есеја као сувише радикалног и недовољно зрелог, његова значења као да су наставила да потајно одјекују у сфери песникових каснијих политичких и академских залагања.

Опрезан и с разлогом неповерљив, Црњански је Симовићев текст схватио као потврду да о његовом лику у Југославији, мимо појединих позитивно интонираних гласова, и даље преовлађује негативно расположење. О таквом разумевању садржине „Дневника о Црњанском“ сведочи писмо које је осмог марта 1960. године писац упутио Божидару Божовићу:

Из ваших алузија на мог Ива и мог Крлета, имам утисак да желите да ме уверавате како је љубав према мени ипак могућа и искрена. Е па узмите лист Универзитета Милоша Стамболића, па прочитајте чланак о мени, цео, пажљиво. Сад бар знам на чему сам (Ломпар 2019: 359).⁷

Црњански, дакле, у Симовићевом есеју није препознао само гледиште једног младог критичара, већ и став млађе генерације књижевника, који су усвојили постојећу, изразито непријатељску, представу о њему. Владајућим културним арбитрима – Мирославу Крлежи, Милану Богдановићу и Марку Ристићу – и даље је полазило за руком да, користећи се различитим видовима идеолошког утицаја, неоспорну књижевноуметничку вредност великог писца прикрију сенком тешких политичких оптужби.

Хигијена несећања

Да је однос Љубомира Симовића према Милошу Црњанском био трајно обележен парадоксалним спојем адорације и негације, потврђује садржај другог писма које је млади песник средином 1965. године послао творцу „Стражилова“:

Верујем да сте изненађени што Вам поново пишем, после толико година, и после извесних неспоразума који су уследили после мог првог, и јединог, писма које сам Вам написао. [...] Моји познаници су ми Ваш коментар пренели отприлике овако: послао сам Вам своју књигу, Ви ми на то нисте одговорили и ја сам, за узврат, написао неке ствари против Вас, да Вам се „осветим“ за Ваше ћутање! [...] Имао сам пуно разлога да се осетим увређеним, јер, ако је то заиста било Ваше тумачење мојих побуда за писање онакве критике, то је значило да ја немам никакав ни књижевни ни људски критеријум, већ да моји судови зависе од мојих односа са неким човеком. Што је најсмешније, ја сам био уверен, пре свега тога, да сам добио погрешну адресу и веровао сам да моју књигу уопште нисте ни примили (Симовић 1965).

После уводних реченица, које читаоца зачуђују због чињенице да Симовић, након свега што је јавно написао, настоји да себе прикаже као страну која има право да се осећа увређено, уследиће неколико његових покушаја да се на различите начине оправда пред Црњанским и тако разреши постојећи неспоразум. Желећи да сачува свој књижевнокритички и људски

⁷ Љубазношћу професора Мила Ломпара имали смо увид у целокупну преписку између Милоша Црњанског и Божидара Божовића. На томе му срдачно захваљујемо.

интегритет, Симовић ће најпре пробати да се ослободи терета оптужбе према којој мотивација за писање негативног приказа *Ишаке и коменџара* није проистацала из естетских разлога, већ из жудње за личном осветом због изостанка Црњансковог одговора на прво писмо. Међутим, уколико је, како сам тврди, желео да критику напише поштено, „гледајући и мерећи истовремено све чињенице“, јер оно што је о Црњанском говорено после рата „не даје праву слику“, будући да су га једни „искључивали и порицали“, а други „егзалтирано хвалили“ (Симовић 1965), због чега је онда у свом тексту поновио управо најоштрије речи које су ранији критичари – подстицани жаром политичког непријатељства и личне суревњивости – упућивали на рачун писца *Сеоба*?

Заборављајући какве је негативне последице могао да има есеј у којем се јавност, директно са насловне стране тиражног листа, подсећа на све разлоге постојеће идеолошке омразе према емигранту о чијем се повратку у земљу увелико говорило, Симовић у наредном кораку покушава да оштрицу својих некадашњих судова ублажи до непрепознатљивости: „Написао сам да сте, судећи о себи, направили неколико грешака. И то је све“ (1965). Да бисмо, како примећује Мило Ломпар, „препознали како је његова тврдња флагрантно неистинита, довољно је да прочитамо сам чланак“ (2019: 360).

Понесен жељом да садржину „Дневника о Црњанском“ по сваку цену представи у повољнијем светлу, без обзира на контрадикције у које га је такво настојање нужно доводило, Симовић се у наставку писма није либио да употреби и овакве аргументе: „Да сте овде, да детаљно познајете нашу књижевну ситуацију, да имамо прилике за разговор, Ви бисте и тај чланак, и још много шта друго могли да оцените реалније“ (1965). На овом месту намеће се питање да ли оптужба за фашизам и денунцијанство може бити мање опасна када се обзнани у Београду него када се прочита у Лондону? Пошто је одговор више него очигледан, важно је истаћи да у средишту Симовићевог кореспондентског наума пребива наиван покушај да се садржај најтежих идеолошких клевета, разумљивих на свим меридијанима света, забашури као да никад није ни изречен, а потом лажно представи као питање семантичке нијансе неког израза, чији смисао може бити различит у зависности од културног миљеа у којем се изговара.

Након интерпретативно недовољно убедљиве одбране свог критичког текста, Симовић се у наставку писма – прелазећи у раван интимније комуникације – неће устезати чак ни од покушаја да Црњанског одобривољи улагивачки интонираним исказима:

[У] време када се код нас још нису штампале Ваше књиге, куповао сам их у антикварницама и по неколико примерака; прекуцавао сам Ваше песме и сам то делио пријатељима; велики број млађих писаца чуо је први пут од мене да постоје „Стражилово“, *Дневник о Чарнојеву* (1965).

Побрајање *добрих дела и литерарних заслуга*, изречених с циљем да код Црњанског произведу некакво осећање дуга или барем захвалности, биће заокружено знаковима извештачене блискости и помало сладуњавог подилажења:

Надам се да ће Вам ово писмо помоћи да схватите моју критику [...]. Ако човек некога воли, не мора због тога и да лаже – и ако је то мој грех, ако је то уопште грех, ја се таквом греху приклањам без двоумица. (Опростите ако је ова реченица испала мало патетична: кад човек говори такве ствари, и нехотице подигне главу, или глас.) (1965).

Књижевноисторијска знаковитост ове приватне и до краја једносмерне кореспонденције огледа се у чињеници да Симовић – пет година након објављивања „Дневника о Црњанском“ – и даље негује противречан однос према великом писцу, јер најпре изражава спремност да негативне судове из некадашњег текста поново изрекне: „Пре него што сам сео да Вам напишем ово писмо, поново сам прочитао тај чланак. Верујте, ја бих га могао потписати и данас, без икаквих коректура“, да би потом, што је логички тешко спојиво с претходним наводом, исказао дубоку наклоност према пишевој личности: „И још нешто: био бих међу првима који би изашли да Вас дочекају и да Вам појеле добродошлицу“ (1965). Читалац отуда има довољно разлога да се запита: уколико је тачно све што је објављено у *Видицима*, па и то да је Црњански фашиста и потказивач, чиме би се онда могла оправдати топлина могуће добродошлице? Осим што на недвосмислен начин показује да је Симовићев однос према Милошу Црњанском почивао на контрадикторном укрштају адорације и негације, садржина другог писма – послатог у години повратка великог песника у отаџбину – сведочи и о томе да се политичка и идеолошка представа о творцу „Стражилова“ није „променила ни када се књижевна представа почела мењати“ (Ломпар 2019: 360).

Милош Црњански ће младог и, како видимо, прилично нетактичног аутора *Словенских елеџија* и овога пута лишити директног одговора, али ће му посредно – у преписци са Божидаром Божовићем – упутити једну кратку поруку: „Симовићу реците да је мој одговор на његово писмо: да сам оно што је штампао о мени заборавио. Нисам злопамтило“ (Ломпар 2019: 361). Како је писац *Сеоба* процењивао личност и књижевнокритички ангажман Љубомира Симовића могло би се ишчитати из податка да га ни у једном тренутку није удостојио непосредног облика комуникације. Да је „Дневник о Црњанском“ сматрао гестом којим му је нанесено зло потврђује исказ: „Нисам злопамтило“, док нас тврђња да је Симовићев текст *заборавио* подсећа на једну од *нелагодних* чињеница наше културе: да је велики писац у југословенску стварност морао да се врати погнуте главе (в. Ломпар 2019: 360).

Љубомир Симовић и Стеван Раичковић: НИТ ПО НИТ

У готово исто време, са размаком од свега неколико година, и један други песник такозване бранковско-стражиловске оријентације, фасциниран *Лириком Ишаке*, слао је писма и своје збирке Милошу Црњанском у Лондон: био је то Стеван Раичковић. Осим побројаних поетичких и кореспондентских сличности, Симовића и Раичковића је везивала и једна помало зачудна коинциденција: и један и други су свој есеј о песнику „Стражилова“ насловили на идентичан начин: „Дневник о Црњанском“. Међутим, писац *Сеоба* – који је за себе у једном писму из 1963. године казао: „није мој обичај да не одговарам, а нарочито не песнику“ (Раичковић 2010: 13) – са Раичковићем је развио не само пословну него и пријатељску, а на моменте чак и фамилијарно топлу преписку, док се Симовићу ниједном није директно обратио. Како је до тога дошло?

Стеван Раичковић се – како сазнајемо у књизи *Фасцикла, последња* – Милошу Црњанском први пут обратио 12. јануара 1963. године, у својству уредника *Просвјете*, са предлогом да у издању ове издавачке куће буду објављене поеме „Стражилово“, „Србија“ и „Ламент над Београдом“. Иако се ова комуникација зачала као разговор уредника и аутора, врло брзо се развила као оно што је од почетка суштински и била: сусрет песника Раичковића са далеким и великим писцем чијим је стваралаштвом одувек био фасциниран. Дакле, не уредничка него песничка мотивација била је уткана у Раичковићева писма – писана с пијететом, али без наметљивости – у којима се љубав према поезији Милоша Црњанског клонила додира са културно-политичким силницама владајућег идеолошког поретка.

Симовићев, пак, однос према Црњанском обележавала је двострука неаутентичност. Та релација се у сфери поетског угледања реализовала на епигонски начин, док се у књижевнокритичкој равни одликовала вишком идеологизованости и, последично, мањком мисаоне оригиналности. Његова критичка запажања била су тек одјек Крлежених, Богдановићевих и Ристићевих ставова. Представљала су знак једног неуметнички настројеног времена, а не глас индивидуалне књижевне личности. Отуда Црњански није ни могао да одговори, јер није имао коме: рефлекс туђег мишљења не може бити стварни адресат.

Будући да је Раичковић Црњанском пришао из слободе, а Симовић заштићен окриљем политичке моћи, не треба да чуди што се у резултанти упоређених кореспонденција аутор *Камене усјаванке* осећао усхићено:

Иако сам се у минулим годинама лично упознао са готово свим домаћим књижевним величинама – а са некима од њих ушао и у блиске односе, па чак развио и не мали број пријатељстава – Црњансково „Драги Раичковићу“ доживео сам са дотад непознатим узбуђењем. [...] Био сам напросто до врха испуњен и сав обузет самом чињеницом да ми се напакон јавио велики

песник... о коме сам толико дуго био маштао... малтене као о духу. [...] Сва моја дотадашња познанства, па чак и нека блиска пријатељства, са чувеним именима наше савремене литературе [...] као да су се након ових Црњанско-вих речи (Драги Раичковићу) за тренутак (који је потрајао) повукла попут осеке (Раичковић 2010: 14, 17),

док је у песнику *Словенских елегија* остала да пребива нелагода суспрегнуте увређености: „Имао сам пуно разлога да се осетим увређеним“ (Симовић 1965).

До сличних закључака се долази и када се упореде Симовићев и Раичковићев есеј истог наслова: „Дневник о Црњанском“. За разлику од ужичког песника, чија се есејистичка мисао заснивала на конформистичком и опортунном понављању тешких оптужби тадашњих идеолошки неприкосновених књижевнокритичких судија, аутор *Песме шишине* је својим текстом више пута потцртао да о лирици Милоша Црњанског није „ниједанпут *размишљао*“, него ју је „само *осећао* и волео“ (Раичковић 1987: 32). Управо са тих разлога, одгонетајући мотиве који су Црњанског навели да својим песмама прикључи и аутобиографске белешке, Симовић није могао да досегне даље од идеје да *Коменшари* представљају *страно шело*, које композиционо растаче збирку и аутору одузима реч, иза чега се крије намера да се ток песниковог живота, прећуткивањем извесних детаља, прикаже у повољнијем светлу, док Раичковић – наднесен над истим питањем, али ослобођен штетних идеолошких утицаја на чистоту књижевних доживљаја и опчињен лепотом Црњансковог дела – записује следеће интерпретативно-рефлексивне редове:

Да ли се песник упустио у ово бележење из простог разлога што је већ био у свом окаснелом добу, када се готово свако, неизбежно, *присећа*? Или зато што се већ толико дуго налазио у туђини, лишен отаџбине, не би ли бар у мислима и кроз реченице, из лондонских магли, изронио покоји тренутак и у завичајну озареност? Или да пред самим собом, једном мало помереном и дотераном визијом прошлости, оправда и бар донекле осови свој несигурни и већ помало фиктивни живот? Или да пак нама, у даљини, са једном изнова пронађеном ноншаланцијом (коју смо већ почињали увелико да заборављамо), замагли и замени тему о својој несигурности у којој је претпостављао да га замишљамо? Или се затрпан рукописима својих огромних и недовршених романа о туђим судбинама, сетио своје сопствене биографије, чије је пропламсаје назирао кроз само њему видљиве пукотине у младалачким песмама... (1987: 49).

Као у некаквој игри која се окончава у тренутку када се равнотежа свих чинилаца обнови, а сваки појединац задобије место које је заслужио, на крају овог компаративног *нагмећања* читалац затиче Љубомира Симовића како са галерије, удобно смештен у сеновито крило владајућег поретка, гласно звижди садржини *Ишаке и коменшара*, док истовремено чује како Раичковић, усамљен у светлости једног замишљеног партера, говорећи о стиховима Милоша Црњанског, каже: „они су пролазили и минули кроз мене као пролећне или јесенске воде“ (1987: 48).

Зов политичке моћи и иронијски смешак судбине

Када двадесетак година касније Љубомир Симовић буде објавио *Источнице* (1983), његова књижевна судбина биће обележена печатом својеврсног иронијског обрта. Наиме, у јеку политичких обрушавања на неколико површно протумачених песама нове збирке, критичар Бранислав Милошевић ће духовно порекло проскрибованих стихова пронаћи у дугој традицији „бесловесног обожавања“ гусала и косовских божура, крсног имена и манастира, Светог Саве и лозе Немањића, чије је континуирано распрострањавање потхрањивано ни мање ни више него „философијом 'крви и тла'" (1983: 12). Тој омраженој и лажним фашистичким предзнаком маркираној баштини – чији су, како Милошевић сматра, последњи изданци исписани руком Љубомира Симовића – поменути критичар ће супротставити идеолошку линију оцртану делима Светозара Марковића, Димитрија Туцовића, Мирослава Крлеже и Марка Ристића, „која читаво једно столеће већ чини ону граничну црту између свести и не-свести, између митоманије и разумевања историје, између лажи и обмане и истине“ (1983: 12). Милошевићева аргументација, која почива на зазивању идеолошког ауторитета Мирослава Крлеже и Марка Ристића како би се у славу владајућег комунистичког поретка књижевно и морално осудио један неоснованом оптужбом за фашизам оклеветани писац, неодољиво подсећа на методу литерарног и идеолошког оспоравања коју је управо Симовић, пишући „Дневник о Црњанском“, спровео над уметничком и политичком физиономијом писца *Ишаке и коменџара*. Како видимо, након објављивања *Источница*, Љубомир Симовић – присиљен некаквим зачудним и подсмешљивим дејством животне ироније – био је јавно позван да се брани пред судом оне идеолошке формације у чије име је две деценије раније и сам био спреман не само да књижевнокритички напада, већ више од тога – да политички и морално суди.

Поучен дотадашњим искуством, овај песник ће у потоњим јавним оглашавањима другачије говорити и о Милошу Црњанском, којег је некад идеолошки оспоравао, и о Марку Ристићу, чија је гледишта понављао, и о комунистичкој идеологији, којој је одано служио. Исте године када је у *Књижевним новинама* штампао циклус песама чијом је идеолошки сумњивом садржином изазвао прави одијум књижевнокритичких чувара социјалистичког поретка, Љубомир Симовић је објавио и есеј о „Ламенту над Београдом“, у којем се – слободан од жеље за моралним сравњивањем песниковог живота и политичким процењивањем његових поступака – бавио искључиво интерпретативним питањима. Не помињући покушај преписке са авангардним писцем, нити свој приказ *Ишаке и коменџара*, аутор *Словенских елегија* је у каснијим разговорима *портретисао* Милоша Црњанског као књижевну фигуру која је, иако потиснута са културног хоризонта нове Југославије, младим песницима откривала свет модерне поезије (в. 2008: 21, 105–106).

Узевши, пак, учешћа на симпозијуму *Новија српска књижевност и кришика идеологије*, Љубомир Симовић је 1988. године у сали Српске академије наука и уметности прочитао излагање у којем се оштро супротставио сваком мешању идеологије у литерарне послове, и – мислећи на некада уважаваног Марка Ристића – истакао:

Кад се један од наших социјалистичких надреалиста залаже за право критике да се поезији „суди и са моралнополитичког становишта“, није тешко закључити да он то право тражи искључиво за моралнополитичка становишта оне политичке групације која и иначе има сва права, и коју ништа испред оног подвученог и практично и не занима (2008: 121).

Деценију и по касније, овај песник ће се, дајући интервју Милошу Јевтићу и евоцирајући успомене из младости, присетити есеја „Три мртва песника“ – својеврсног директног идеолошког претка „Дневника о Црњанском“ – али га неће описати као оно што му је 1960. године заиста био: узоран књижевнокритички текст, већ као „прво литерарно разочарење“ (2005: 33).

Сагледана са неопходне књижевноисторијске дистанце, завојита путања Симовићеве песничке и интерпретативне рецепције Милоша Црњанског, указује се као пример који сликовито сведочи о томе да је време она неумитна сила која сукоб политичке моћи и уметничке лепоте – ма колико се чинио дугим и безизгледним – увек пресуди у корист *шрајније вредности*.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- ДЕРЕТИЋ, Јован. *Историја српске књижевности*. Београд: Sezam book, 2007.
- ЂОРЂЕВИЋ, Часлав. *Песнички видици Љубомира Симовића*. Београд: Народна књига, 1982.
- КОМНЕНИЋ, Милан. „Страх као одлика разборитости“. *Борба*, година XXXII, бр. 253 (14. септембар 1967): 7.
- ЛОМΠΑР, Мило. *Црњански – биографија једног осећања*. Нови Сад: Православна реч, 2019.
- МИЛОШЕВИЋ, Бранислав. „Невоље од памети“. *Борба*, година LXI, бр. 124–125 (7–8. мај 1983): 12.
- ПАВЛОВИЋ, Миодраг. „Једно читање поезије Љубомира Симовића“. Предговор у: Љубомир Симовић. *Хлеб и со*. Изабране песме. Београд: СКЗ, 1985, VII–XXIX.
- ПАЛАВЕСТРА, Предраг. *Послератна српска књижевност 1945–1970. и њена историја*. Београд: Службени гласник, 2012.
- ПЕТРОВ, Александар. *Поезија Црњанској и српско јесништво*. Београд: Нолит, 1988.
- ЏАЦИЋ, Петар. *Из дана у дан I*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1996.
- РЕЂЕР, Драшко. Оdgovor на anketu „Romantičarski duh i današnja poezija“. *Savremenik*, година XII, бр. 10 (oktobar 1966): 272–275.
- РИСТИЋ, Марко. *Prisustva*. Београд: Nolit, 1966.

ИЗВОРИ

- РАИЧКОВИЋ, Стеван. *Фасцикла, последња. Прејиска са Црњанским*. Нови Сад: Тиски цвет, 2010.
- СИМОВИЋ, Љубомир. *Словенске елеџије*. Титово Ужице: Клуб студената, 1958.
- СИМОВИЋ, Љубомир. „Дневник о Црњанском“. *Видици*, година VIII, бр. 49–50 (јануар–фебруар 1960а): 1–2.

- СИМОВИЋ, Љубомир. „Песничке белешке“. *Видици*, година VIII, бр. 55 (јул 1960б): 1–2.
- СИМОВИЋ, Љубомир. Писмо Љубомира Симовића Милошу Црњанском од 8. јула. Народна библиотека Србије. Легат Милоша Црњанског: МЦПСБ, МЦР II/2/354, 1965, ID: 79666956.
- СИМОВИЋ, Љубомир. „Три вечери, јул 1990.“ Милош Јевтић. *Рукопис времена. Разговори са Љубомиром Симовићем*. Београд: Београдска књига, 2005.
- СИМОВИЋ, Љубомир. *Ковачница на Чаковини. Разговори, писма, есеји, 1981–1990. Одабрана дела Љубомира Симовића у 12 књига*. Милош Јевтић (ур.). Београд: Београдска књига, 2008.
- ЦРЊАНСКИ, Милош. *Лирика Ишакe и коментари. Сабрана гјела б*. Мило Ломпар (прир.). Београд: Штампар Макарије, 2008.
- KRLEŽA, Miroslav. „М. Crnjanski o ratu“. *Zli volšebnici 3. Polemike i pamfleti u srpskoj književnosti 1917–1943*. Књига трећа 1934–1943. Gojko Tešić (прир.). Београд – Нови Сад: Slovoljubve, Beogradska knjiga – Matica srpska, 1983, 118–124.
- РАИЧКОВИЋ, Stevan. *Portreti pesnika*. Београд: BIGZ, 1987.
- CRNJANSKI, Miloš. „Okleветani rat“. *Zli volšebnici 3. Polemike i pamfleti u srpskoj književnosti 1917–1943*. Књига трећа 1934–1943. Gojko Tešić (прир.). Београд – Нови Сад: Slovoljubve, Beogradska knjiga – Matica srpska, 1983, 62–66.

Nemanja Karović

FROM ADORATION TO NEGATION AND BACK

(Miloš Crnjanski's poetry in Ljubomir Simović's critical reception)

Summary

Ljubomir Simović, in his early collections, was to a significant extent inspired by Miloš Crnjanski's poetry. However, in the *I take i komentara [Ithaca and Commentsy]* review, published in the magazine *Vidici [The Horizons]* front page in 1960, he directed a sharp criticism based on ideological reasons, not only of the great writer's new literary works but his political determinations as well including his personal moral qualities. With the text "Dnevnik o Crnjanskom" ["The journal about Crnjanski"], the young poet originating from Užice not only joined a series of critics who reminded the public of the unforgivable political mistakes of the *Mitigations [Seobe]* author, but also revealed quite obviously the extent to which his understanding of literary works, as well as Miloš Crnjanski's, life and personality, along with undisguised creative admiration poetic gestures, obscured by the false shadow of the ruling communist ideology. Through the analysis of the essays and the content of the correspondence, this paper, hence, examines the factors on which Simović's paradoxical relationship towards Miloš Crnjanski rested. It was realized in a contradictory touch of poetic adoration and ideological negation. The special attention is drawn to elucidating the *Stražilovo [Stražilovo]* and *Vidovdan [Vidovdan]*-related elements in Simović's poetic oeuvre. Additionally, emphasis is placed on discovering how much this poet, negatively portraying Miloš Crnjanski, relied on the opinions of the main literary and ideological arbiters of that period such as Miroslav Krleža and Marko Ristić.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-4"19"(082)

821.163.41:929"19"(082)

ПЕСНИЦИ као есејисти : културни контексти друге половине 20. века : зборник радова / уреднице Јана Алексић, Милица Ђуковић. - Београд : Институт за књижевност и уметност, 2024 (Београд : Службени гласник). - 414 стр. ; 21 см. - (Серија Културни оквири српске књижевности ; књ. 6)

Тираж 150. - Стр. 7-12: Уводна реч / Уреднице. - „Зборник радова ‘Песници као есејисти: културни контексти друге половине 20. века’ проистекао је са истоименог научног скупа, одржаног 22. и 23. маја 2024. г., у организацији научног одељења ‘Српска књижевност и културна самосвест Института за књижевност и уметност у Београду’” --> Уводна реч. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries. - Регистар.

ISBN 978-86-7095-349-9

1. Алексић, Јана, 1984- [приређивач, сакупљач] 2. Ђуковић, Милица В., 1987- [приређивач, сакупљач]

а) Српски есеји -- 20в -- Зборници б) Српски песници -- 20в -- Зборници

COBISS.SR-ID 159347721